

Nr 150.

Ankom till riksdagens kansli den 13 maj 1930 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utgifter för gammalsvenskbyborna jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

Uti den till riksdagen den 3 januari 1930 avlåtna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1930/1931 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, innefattande anslagen till socialdepartementet (punkt 99 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag), föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, till utgifter för gammalsvenskbyborna för budgetåret 1930/1931 beräkna ett extra reservationsanslag av 250,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 14 mars 1930 dagtecknad proposition, nr 212, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen att

dels till utgifter för gammalsvenskbyborna för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 220,000 kronor;

dels ock medgiva, att av det ordinarie förslagsanslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet må i den ordning, som i statsrådsprotokollet angivits, utbetalas ersättning för kostnaderna för vård enligt 1 § i lagen om fattigvården å blivande särskilt ålderdomshem i Stenkumla socken åt svenskbybor, som icke äro svenska medborgare.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till återopade statsrådsprotokollet.

I motiveringen till sitt förslag om beräkning av anslag å riksstaten för nu ifrågakvarande ändamål erinrade departementschefen om det allmänt bekanta förhållandet, att den svenska folkspilla, som för omkring 150 år sedan utvandrade från Dagö och därefter haft sin bostad i Gammalsvenskby med närliggande byar i Ukraina, trots den främmande miljön och oblidla öden bevarande sin svenska kultur och sitt svenska språk, under sommaren 1929 återvände till Sverige och här omhändertogs. Efter upprepade ansökningar och

långvariga underhandlingar, som helt tillkommit å bybornas eget initiativ, hade Kungl. Maj:t den 26 april 1929 beslutat medgiva inresetillstånd till Sverige — under förutsättning av att utresetillstånd från Sovjetunionens område erhöles — för 800 à 900 personer, utgörande det stora flertalet av befolkningen i berörda byar. Vid föredragning av ärendet om inresetillstånd anförde ministern för utrikes ärendena bland annat, att frågan om täckande av kostnaderna för svenskbybornas mottagande och bosättning, i den mån den behövde underställas Kungl. Maj:ts prövning, torde få föredragas av chefen för socialdepartementet.

I konselj den 24 juli 1929 upptogs därefter ärendet till handläggning. T. f. chefen för socialdepartementet redogjorde därvid för vad i ärendet åtgjorts samt omnämnde bland annat, att byborna då vore på väg till Sverige och att härstädes bildats en kommitté — gammalsvenskbykommittén — för att ombesörja de åtgärder, som erfordrades för bybornas mottagande och för beredande åt dem av stadigvarande bosättning.

Vidare erinrades i statsverkspropositionen, att till handhavande bland annat av verksamheten med anskaffande av fastigheter, avsedda för självständiga jordbruk för svenskbybor, bildats en stiftelse, Gammalsvenskbystiftelsen, för vilken Kungl. Maj:t fastställt stadgar, ävensom att Kungl. Maj:t den 1 november 1929 på ansökan av gammalsvenskbykommittén av anslaget till oförutsedda utgifter beviljat ett belopp av 100,000 kronor, vilket huvudsakligen varit avsett att bereda möjlighet för kommittén att utan intrång på dess arbete i övrigt ersätta föreningen Svenska röda korset för gjorda utlägg för bybornas överförande till Sverige.

Den 29 november 1929 har Kungl. Maj:t fastställt stadgar för Gammalsvenskbystiftelsen. Dessa innehålla i huvudsak följande. Stiftelsens uppgift är att stödja och biträda gammalsvenskbyborna, därvid stiftelsen har att *dels* tillse, att försörjning genom arbete, främst i det svenska jordbruket, beredes dem, *dels* underlätta bildandet av egna jordbrukshem i Sverige för dem bland gammalsvenskbyborna, som hava önskan och förmåga till självständig verksamhet inom jordbruket, *dels ock* biträda med anordningar, som finnas önskvärda för vidmakthållandet av goda förbindelser mellan gammalsvenskbyborna samt i övrigt verka för deras välfärd. I den mån så finnes lämpligt äger stiftelsen ägna omsorg jämväl åt avkomlingar av de inflyttade. Stiftelsens verksamhet handhaves av en centralstyrelse av elva ledamöter med säte i Stockholm. Självskrivna ledamöter i styrelsen äro ordföranden i Svenska röda korset, ärkebiskopen samt cheferna för socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen och skolöverstyrelsen, dock med rätt för en var av dem att utse annan i sitt ställe antingen för tjänstgöring vid tillfälligt förhinder eller ock för viss tid, högst tre år i sänder. De sex övriga ledamöterna jämte lika många suppleanter för dem förordnas av Kungl. Maj:t för högst tre år i sänder.

Skulle centralstyrelsen finna, att förhållandena sålunda ändrats, att stiftelsens verksamhet icke vidare är erforderlig, äger centralstyrelsen anhålla om Kungl. Maj:ts förordnande, att stiftelsen skall upphöra. Över sådan an-

hållan, vilken jämväl bör innefatta förslag, huru med stiftelsens tillgångar skall förfaras, böra de gammalsvenskbybor eller deras avkomlingar, som äro boende här i landet, på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Förordnar Kungl. Maj:t, att stiftelsen skall upphöra, äger Kungl. Maj:t därjämte meddela erforderliga bestämmelser angående förfarandet med stiftelsens tillgångar. Därvid bör tillses, att tillgångarna, i den mån ej vid deras överlämnande annorledes bestämts, komma såvitt möjligt att tjäna ett för gammalsvenskbyborna eller deras avkomlingar gagneligt ändamål. Erfordras särskilda föreskrifter angående avvecklandet av stiftelsens verksamhet, äger Kungl. Maj:t förordna därom. Centralstyrelsen äger besluta om ändring av stadgarna, men beslutet blir ej gällande, innan detsamma vunnit Kungl. Maj:ts godkännande. Ej må stadgarna sålunda ändras, att därigenom stiftelsens syftemål att verka för gammalsvenskbybornas välfärd icke vidare kommer till uttryck.

Med skrivelse den 12 mars 1930 har gammalsvenskbykommittén gjort framställning om ytterligare statsanslag å 250,000 kronor. De kostnader, som avsetts att täckas med statsanslaget, hava fördelats på följande huvudposter sålunda:

	Kronor.
1. <i>Kostnader för gammalsvenskbybornas resa till Sverige enligt räkningar från Svenska röda korset</i>	86,981: 71
2. <i>Kostnader för gammalsvenskbybornas uppehåll i Jönköping juli 1929—30 juni 1930:</i>	
Förläggningens ordnande och evakuering	9,000: —
Förplägnad	50,500: —
Avlöningar åt förläggningsschef och personal	13,400: —
Värme, gas, vatten, lyse och renhållning	28,300: —
Resor, frakter, telefon och kontorskostnader	6,200: —
Sjuk- och begravningskostnader	14,300: —
Undervisning	6,800: —
Skomakeri- och snickeriverkstad	4,500: —
Diverse kostnader	13,000: —
	146,000: —
Summan 146,000 kronor motsvarar 1.72 kronor per person och underhållsdag.	
3. <i>Kostnader för arbetsförmedling för gammalsvenskbybor och dessas placerande på arbetsplatserna.</i> Utgifter för arbetsförmedling och svenskbybors placerande på arbetsplatserna (resor, transporter och inspektioner) med avdrag av sådana kostnader, som gäldas av andra statsmedel, till och med den 30 juni 1930 ...	18,000: —
4. <i>Administrationskostnader för kommittén i Stockholm.</i> Utgifter för sekreterare, bokföring, skrivbiträde, pressman, rese- och kontorskostnader samt trycksaker till och med den 30 juni 1930	20,000: —
5. <i>Den fasta bosättningen.</i>	
Utgifter för förberedande undersökningar för den fasta bosättningen	4,500: —

	Kronor.
Bidrag till administration åt Gammalsvenskbystiftelsen under 3 år med 15,000 kronor om året (för avlöning åt en sekreterare, en verkställande tjänsteman samt vandringsrättare jämte resor, kontorskostnader, telefon m. m.)	45,000: — 49,500: —
6. <i>Iordningställande av ett ålderdomshem</i> för ensamstående åldringar och andra arbetsoförmögna på Snäckarve	12,000: —
7. <i>Diverse utgifter.</i> För gammalsvenskbybornas flyttning från Jönköping samt för oförutsedda utgifter	17,518: 29
	Summa kronor 350,000: —

Härav har gammalsvenskbykommittén redan uppburit 100,000 kronor. Det ytterligare belopp, som begäres, utgör alltså, liksom enligt den i statsverkspropositionen berörda preliminära framställningen, 250,000 kronor.

Departementschefen har i ärendet anfört följande:

Den föreliggande framställningen ansluter sig, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, såväl beträffande de ändamål, till vilka bidrag ifrågasättes, som vad angår det äskade beloppet till den preliminära beräkning, vilken lagts till grund för vad statsverkspropositionen innehåller i ärendet. Då Kungl. Maj:t lämnade utan erinran de i det föregående återgivna uttalanden, som den 24 juli 1929 gjordes i ämnet av tillförordnade chefen för socialdepartementet, torde ock Kungl. Maj:t i princip hava lämnat sitt gillande till då framförda synpunkter rörande visst bidrag av statsmedel. På dessa uttalanden bygger nu i allt väsentligt gammalsvenskbykommitténs föreliggande framställning. Trots den stora offervillighet, som kommit till synes vid nationalinsamlingen till förmån för gammalsvenskbyborna, kan man icke med säkerhet räkna med att de inflyttade medlen skola förslå till mera än fyllande av det egentliga syftet med insamlingen, nämligen att på nöjaktigt sätt bereda dem av svenskbyborna, som därför lämpa sig, tillfälle att upptaga verksamhet såsom självständiga jordbrukare inom Sverige. Samtidigt har det icke utan skäl framhållits, att då de enskilda i landet genom sina uppoffringar åstadkommit det resultat man eftersträvat, det bör ankomma på staten att sörja för övriga med svenskbybornas hitflyttning och ordnandet för dem sammanhängande utgifter, så att de insamlade medlen ograverade kunna användas till huvudsyftets främjande.

I överensstämmelse med vad jag sålunda anfört vill jag i princip förorda bifall till framställningen om statsanslag för nu ifrågavarande ändamål. Vad angår storleken och karaktären av det begärda anslaget synes mig emellertid viss jämkning böra ske. Förutom att det belopp, som nu kan väntas inflyta genom nationalinsamlingen, är något större än man vid tiden för statsverkspropositionens avlåtande räknade med, har nu tillkommit, att bybornas flyttningsplaner till Canada tagit fast form, så att man nu kan utgå från att ett rätt avsevärt antal familjer kommer att utflytta dit. Med hänsyn till den framlagda planen för bosättningsordnande, varav följer att kapitalet endast

småningom behöver tagas i anspråk, vill det också synas, som om de insamlade medlen skulle under de närmaste åren kunna lämna en ränteavkastning stor nog att till väsentlig del bestrida verksamhetens egna kostnader, d. v. s. även utgifterna för gammalsvenskbystiftelsens arbete, något som i och för sig synes lämpligt och följdriktigt. Därest denna uppfattning godtages, skulle statsbidrag icke behöva beräknas för sistnämnda ändamål, varigenom man skulle undgå den budgettekniskt mindre vanliga anordningen, att anslag begäres för täckande av behov, som avse en kommande budgetperiod. Jag förordar alltså, att det begärda statsanslaget minskas med ett belopp, motsvarande det för budgetåren 1931/1932 och 1932/1933 avsedda bidraget till kostnaderna för stiftelsens verksamhet, eller sammanlagt med 30,000 kronor. Då organisationskostnaderna under den första tiden måste bli relativt stora, anser jag emellertid, att det för nästa budgetår begärda bidraget till ifrågakvarande kostnader bör få utgå av statsmedel. Mot kommitténs beräkning av det erforderliga anslagsbeloppet har jag i övrigt icke något att erinra. Detta belopp skulle därför kunna bestämmas till 220,000 kronor. Av den nu förordade omläggningen lärer böra följa, att anslaget icke vidare, såsom i statsverkspropositionen, upptages som reservationsanslag.

Jag torde i övrigt endast behöva uppehålla mig vid ett par speciella punkter.

I den framlagda kostnadstablan förutsättes, att *Jönköpingsförläggningen* skall kunna fortsätta till utgången av juni 1930. I anledning härav vill jag erinra, att Kungl. Maj:t förut denna dag beslutat medgiva, att den tid, under vilken vissa utrymmen inom kasernetablissemnetet i Jönköping må användas för gammalsvenskbybornas räkning, utsträcker från 1 april till 1 juli detta år.

Vad angår posten till *administrationskostnader i Stockholm* må påpekas, att däri ingår en summa å 5,400 kronor för en över hela landet i en mycket stor upplaga spridd broschyr, avsedd att klarlägga rätta förhållandet beträffande gammalsvenskbybornas hitflyttning m. m.

Vid behandlingen av förevarande fråga i statsverkspropositionen ställde jag i utsikt, att jag i samband med behandlingen av det slutliga anslagsäskandet skulle göra anmälan om de *utgifter*, som *under* vissa *andra anslags-titlar* kunde förämlas för statsverket genom åtgärder till förmån för gammalsvenskbyborna.

I detta hänseende är först att märka, att med det föreslagna bidraget äro avsedda att täckas, bland annat, alla kostnader för medicinalstyrelsen eller byggnadsstyrelsen på grund av Jönköpingskasernernas upplåtande. Betalning har sålunda erlagts för alla lämnade förmåner av beskaffenhet att föränleda kostnader, liksom även för resor, frakter och dylikt.

Såsom framgår av kommitténs framställning, hava såvitt känt är några särskilda kostnader ej uppkommit för kommunerna genom speciella anordningar för undervisning åt gammalsvenskbyborna. I anslutning till vad som yttrades vid föredragningen den 24 juli 1929 och nu ifrågasatts i kommitténs framställning torde, därest mot förmodan anspråk på ersättning för sådana

kostnader framkommer, dylik ersättning kunna bestridas från det nu behandlade anslaget. Härigenom vinnes, att någon jämkning i gällande bestämmelser rörande statsbidrag till folkskoleväsendet icke behöver vidtagas.

Beträffande arbetsförmedlingen framgår av kommitténs skrivelse, att man räknat med att av det allmänna arbetsförmedlingsanslaget skulle täckas utgifterna för särskilda anordningar för arbetsförmedling vid Jönköpingsförläggningen ävensom för vissa resor, vilka kostnader beräknats till 9,000 kronor. Då en dylik användning av anslaget synes överensstämma med gällande bestämmelser, har jag intet att däremot erinra. Vad angår kostnader av andra slag i samband med arbetsförmedlingen, torde de böra bestridas av staten medelst det nu behandlade anslaget.

Vad slutligen angår förhållandet till det ordinarie anslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet är följande att märka. I fråga om personer, som på grund av ålder eller sjukdom vid hitkomsten saknade arbetsförmåga, hava åtgärder icke vidtagits för förvärvande av svenskt medborgarskap. Dylika personer äro alltså utländska medborgare. Härav följer enligt fattigvårdslagen, att kommuner, som haft utgifter för fattigvård åt dem, hava att hos länsstyrelsen göra framställning i ersättningsfrågan. Länsstyrelsen underställer då Kungl. Maj:t frågan om vederbörande utlännings hemsändning, varefter i de fall — vilka givetvis här skulle bliva de regelmässiga — då Kungl. Maj:t icke finner hemsändning böra äga rum, kommunerna få ersättning från nyssnämnda anslag för sina fattigvårdsutgifter för ifrågavarande utläningar. Vad däremot angår sådana bybor, vilka vid hitkomsten varit arbetsföra och kunnat försörja sig och vilka erhålla svenskt medborgarskap, bör tydligen — på samma sätt som beträffande andra medborgare — uppkommande fattigvårdsbehov täckas i vanlig ordning, så att kommunerna själva få svara därför.

Någon jämkning i reglerna för användningen av sistnämnda anslag erfordras alltså icke i och för sig med hänsyn till svenskbyborna. Såsom av kommitténs framställning framgår, har emellertid kommittén för avsikt att å en av de för byborna inköpta egendomarna på Gotland, Snäckarve i Stenkumla socken, anordna en samlad förläggning för de ålderstigna eller sjuka personer, vilka icke kunna försörja sig och icke heller hava släktingar, som kunna draga försorg om dem. Enligt det nyss anförda skulle kostnaderna för erforderlig fattigvård för dessa personer, efter ett förfarande av nyss antydd beskaffenhet med däri ingående prövning av hemsändningsfrågan, komma att bestridas av statsverket. Emellertid delar jag kommitténs uppfattning, att i detta fall skäl finnas för ett enklare tillvägagångssätt; någon saklig prövning av hemsändningsfrågan behöver tydligen här icke ifrågakomma. Jag förordar alltså, att framställning göres hos riksdagen om medgivande, att kostnaderna för vård å det blivande ålderdomshemmet i Snäckarve av svenskbybor, som icke äro svenska medborgare, må utan dylik omgång ersättas Gammalsvenskbystiftelsen av anslaget till fattigvård och barnavård i all-

mänhet. Givetvis bör ersättningen endast avse vård, beträffande vilken sådant behov av fattigvård förelegat, som avses i 1 § i fattigvårdslagen, något som även kommittén utgått ifrån. Prövningen härutinnan torde lämpligen kunna uppdragas åt länsstyrelsen i Gotlands län. Det må erinras, att det här icke är fråga om andra kostnader, än som enligt allmänna regler skulle hava bestritts av nyssnämnda anslag; det ifrågasatta medgivandet avser alltså endast en förenklad form för ersättningens utgående.

Under ärendets tidigare behandling ifrågasattes framställning till riksdagen, avsedd att möjliggöra, att egna hemslån skulle kunna utgå till de svenskbybor, som önskade förvärva egna jordbruk. Med den form för upplåtelse av jordbruk, för vilken kommittén och stiftelsen numera stannat, erfordras emellertid icke någon dylik framställning, enär enligt redan gällande regler dylikt lån kan utgå till arrendatorer, vilka önska friköpa den av dem brukade jorden.

Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter beträffande anslagets lyftande och åtnjutande, som må finnas erforderliga.»

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 316 inom första kammaren av herrar *O. Samuelson* och *C. Winberg* och den andra, nr 516 inom andra kammaren av herr *K. Kilbom* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

1. att av det i statsverkspropositionen till utgifter för gammalsvenskbyborna beräknade reservationsanslaget anvisa 100,000 kronor för bekostande av återresa till Sovjetunionen för de svenskbybor, som så önska, samt
2. att regeringens proposition nr 212 i övrigt avslås.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till den förstnämnda motionen.

Utskottet, som under förhanden varande förhållanden ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition och sålunda icke kan biträda motionärernas yrkanden, får alltså hemställa,

Utskottets
yttrande.

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition och med avslag å herrar Samuelsons och Winbergs samt Kilboms m. fl. förenämnda motioner, I: 316 och II: 516,

a) till utgifter för gammalsvenskbyborna för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra anslag av 220,000 kronor; samt

b) medgiva, att av det ordinarie förslagsanslaget till fattigvård och barnavård i allmänhet må i den ordning, som i statsrådsprotokollet över socialärenden den 14 mars 1930 angivits, utbetalas ersättning för kostnaderna för vård enligt 1 § i lagen om fattigvården å blivande särskilt ålderdomshem i

Stenkumla socken åt svenskbybor, som icke äro svenska med borgare.

Stockholm den 13 maj 1930.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *O. Bergqvist*, *J. Nilsson* i Malmö, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *E. J. G. Rosén*, *N. J. M. Svensson* i Kompermåla, *K. V. Rydén*, *C. I. Asplund*, *C. G. V. Hammarskjöld*, *J. G. Walles*, *A. Thelin* och *K. A. W. Björck*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *P. M. Olsson* i Blädinge, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *B. F:son Holmgren*, *E. J. Wigforss*, *J. Olofsson* i Digernäs, *S. Persson* i Fritorp och *G. Strindlund*.
